

KORUNMAYA MUHTAÇ GENÇLERİN TOPLUMA KAZANDIRILMASINDA YETİŞTİRME YURTLARI

Sevda DEMİRBİLEK (*)

ÖZET

Makale, yetiştirme yurdunda kalan gençlerin topluma kazandırılmaları ile ilgilidir. 40 genç kızı kapsayan anket sonuçları; gençlerin demografik özellikleri ve aile yapıları, yurt hayatı hakkındaki görüşleri, geleceğe yönelik düşünce ve beklentileri açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler:Korunmaya Muhtaç Gençler, Yetiştirme Yurtları.

1.Giriş

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuk ve gençler sorunu, sosyal değişme sürecinin aile kurumunun yapı ve fonksiyonlarında meydana getirdiği değişimlerden bağımsız ele alınamaz. Bunun nedeni, sosyal yapıda meydana gelen değişimlerin – özellikle sanayileşme ve şehirleşme sürecinin – sosyal bir kurum olan aileyi iki ayrı yönde etkilemiş olmasıdır. Çeşitli sosyal kurumlar, ailenin yerine getirmekte olduğu bazı fonksiyonları üstlenmeye başlamış ve sosyal sorunlar ailenin iç dinamiğini etkileyerek aile içi sorunlara yol açmıştır. Bu değişim sürecinde kırsal yörelerdeki geleneksel geniş aile tipi şehirlerde yerini modern çekirdek aile tipine bırakmıştır. Kırsal alanda yaygın olan dayanışma ve yardımlaşma da şehirlerde ailenin küçülmesi ile birlikte güç ve önemini büyük ölçüde kaybetmiştir. Söz konusu değişimlere aile kurumu çoğu zaman uyum sağlamada güçlük çekmekte ve kendisi her yönden korunmaya muhtaç duruma gelebilmektedir. Bu durumda çocuk ve gençler ailenin bakımı, koruması ve yetiştirmesinden büyük ölçüde veya tamamen mahrum kalabilmekte ve “korunmaya muhtaç çocuk ve gençler sorunu” ortaya çıkmaktadır.

Bu çocuk ve gençlerin bakılıp, eğitilerek sosyal hayata uyumlu ve topluma faydalı bireyler olarak yetiştirilmeleri konusunda sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Ülkemizin onayladığı “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”de geçici ve sürekli olarak aile ortamından yoksun kalan veya kendi yararına bu ortamda bırakılmaması gerekli görülen çocukların bakıcı aile yanına verilebileceği, evlat edindirilebileceği ya da çocuğun bakımını sağlayacak bir kuruluşa yerleştirilebileceği belirtilmiştir (Bkz., Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, md.20. RG: 27.01.1995, 22184). Başbakanlığa bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu çocukların bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimleri bakımından birtakım imkanlar sağlamaktadır. Bunlardan

(*) Yrd.Doç.Dr., D.E.Ü., İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İZMİR

biri, çocuk ve gencin kendi ailesi yanında bakımının sürdürülmesi amacıyla gerekli ayni ve nakdi yardımların yapılmasıdır. Diğerleri ise, koruyucu aile uygulaması ve kurum bakımındır. Asliye Hukuk Mahkemesi hakimliğince haklarında “korunma kararı” verilen çocuklar, kurum bakımı çerçevesinde çocuk yuva ve yetiştirme yurtlarında bakım ve korunma altına alınmaktadır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda “korunmaya muhtaç çocuk” kavramı tanımlandıktan sonra, bu konumdaki çocukların yaş gruplarına göre, “çocuk bakım yuvaları” ya da “yetiştirme yurtları”nda bakılacağı belirtilmiştir (2828 SK., md. 3/e). Korunmaya muhtaç gençlerin topluma kazandırılmalarında yurt ortamının etkisi ile başlıca sorunlarının ve geleceğe ilişkin beklentilerinin belirlenmesi, bu kesime yönelik politika ve sosyal hizmet uygulamalarında etkili olmaktadır. Kurum bakımı altında olan gençlerin yaş ve cinsiyetlerine bağlı olarak karşılaştıkları gençlik sorunlarının yanısıra, aile ortamından uzak olmaları, yurttaki kalış süreleri ve okul başarıları gelecekleri hakkındaki beklentilerini büyük ölçüde etkilemektedir. Sosyal hayata esasen kapalı yaşama biçiminin geçerli olduğu yurtların, gençlerin sosyalleşme süreci ve gelecek beklentileri üzerine ne şekilde etki yaptığı araştırılması gereken bir konudur. İki ana bölümden oluşan çalışmada, bu konunun incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Kurum Bakımının Uygulanmasında Yetiştirme Yurtları

Kurum bakımı, çeşitli nedenlerle bir aile ortamında bulunamayan çocuk ve gençlerin kendileriyle kan bağı olmayan benzer durumdaki çocuk ve gençlerle beraber gruplar halinde veya topluca biyolojik ebeveynlerinin yerini alan yetişkinler tarafından korunup, bakılma ve yetiştirilmelerini amaçlayan bir bakım yöntemidir (Akyüz, 1991: 950; Ferguson, 1975: 212). Ülkemizde çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, bu yöntemin uygulayıcısı konumundaki kuruluşlardır.

Korunma kararı sonrası Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun sorumluluğuna giren çocuklar Türk örf, adet, inanç ve milli ahlakına sahip, kendisine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu bir kişi olarak yetiştirilmek üzere (2828 SK., md. 4/k) yaş durumları itibarıyla bir çocuk yuvası veya yetiştirme yurdunda bakılmaktadır. Çocuk yuvaları; “0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocukların bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşları” özelliğini taşıırken, yetiştirme yurtları ise; “13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş ya da meslek sahibi edilmelerini ve topluma faydalı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları”dır (2828 SK., md. 3/e). Bu anlamda yetiştirme yurtları, korunmaya muhtaç gençlerin koruma altına alındığı, ailenin sosyalleştirme fonksiyonunu üstlenerek sosyalleşme

sürecini yönlendiren ve onları sosyal hayata hazırlayan bir sosyal hizmet kurumu niteliğindedir (Cılga, Ocak-Eylül 1984: 84). Bu kurumların huzurevleri ile aynı mahalde tesis edilmeleri esastır (KHK/572, md. 6 ile değişik 2822 SK., md. 4/h). Böylelikle, gençler ile yaşlılar arasında nine-torun, dede-torun ilişkisinin kurulması sağlanmak istenmektedir.

2.1. Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Sorunları

Ülkemizde korunmaya muhtaç gençlerin bakım ve korunmasında en yaygın hizmet şekli kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, kurumlar imkanlar elverdiği ölçüde aile ortamına benzer özelliklerle donatılmalıdır. Ancak, böyle bir ortamı özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde yaygın bakım şekli olan “kışla tipi” kurum bakımında sağlamak oldukça güçtür (Arnaz, Mayıs-Eylül 1983: 123). Yurtlardaki bürokratik değerlere bağlı ilişkiler ağı ve örgütsel yapı, aile ortamında gelişen bağların ve sevginin bu ortamda gerçekleşmesini büyük ölçüde engellemektedir. (Cılga, Kasım 1986: 42). Oysa, yetiştirme yurtlarında kalan ve ergenlik döneminin başlangıç ya da ortasında bulunan gençlerin^(*) fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimlerine ilişkin olarak birtakım ihtiyaçları bulunmakta (Bu konuda bilgi için bkz., Uluğtekin, Ocak 1983: 34) ve yurtlarda kalmaya başlamalarıyla birlikte çeşitli sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların başlıcaları; aileleriyle olan temel ilişkilerinin kesilmesi, geçici de olsa ana-baba modellerinden yoksun kalmaları ve bu durumun ilerdeki ruhsal gelişimlerini ve sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesidir.

Büyük çoğunluğu çocuk bakım yuvalarından yetiştirme yurtlarına gelen gençler ya küçük yaşlarda anne ve babalarını kaybetmiş ya da çeşitli nedenlerle onlardan ayrılmak zorunda kalmışlardır. BOWLBY’in kurum bakımında olan çocuklarla ilgili olarak yaptığı araştırmada ortaya çıktığı gibi, çocuklar kişilik gelişiminde annenin taşıdığı önem nedeniyle, özellikle anne yoksunluğu durumunda yetersizlik duygusundan kolaylıkla kurtulamamakta, duygusal ve sosyal gelişmeleri bakımından gecikme ve duraklama gösterebilmektedirler (Mardell, September 1992: 202). SALTZ tarafından gerçekleştirilen bir diğer araştırmada da, kurum bakımının çocuğun gelişimi üzerindeki olumsuz etkisi anne yoksunluğuna bağlanmıştır (Saltz, 1973: 166). Bu durumda, yurtlarda kalan gençlerde “çatışma” davranışı yoğun olarak görülebilmektedir. Ayrıca, ilgisizlik, çevreyi umursamazlık, insanlara sokulamama, arkadaşlık kuramama, öğrenmeye karşı ilgisizlik, saldırganlık, çalma ve okuldan kaçma gibi ortak davranış özellikleri de sergileyebilmektedirler.

(*) Gençlik çağı farklı özellikleri nedeniyle “ergenliğin başlangıcı (12-15 yaşlar)”, “ergenliğin ortası (15-17 yaşlar)” ve “ergenliğin sonu (17-24 yaşlar)” şeklinde alt dönemlere ayrılarak incelenebilmektedir. Bkz., Uluğtekin, Ocak 1986: 48.

Yurtlardaki gençlerin büyük bir kısmı gelecekları hakkında da kuşku duymaktadır. Geleceğini karanlık gören genç ister istemez kaygı ve korkulara kapılmaktadır. Bir diğler ifadeyle, gelecekları hakkında “ne olacağım?”, “ne yapacağım?” gibi sorularla kaygı ve korkularını dile getiren gençler bu sorulara kesin cevaplar bulamayınca korkulara kapılmakta, kişilik ve davranış bozuklukları göstermektedirler. İşte bu noktada, yetiştirme yurtlarına gençlerin sosyalleşmesi bakımından önemli görevler düşmektedir.

2.2. Yetiştirme Yurtlarındaki Gençlerin Sosyalleşme Süreci

Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin topluma kazandırılmaları, onların sosyalleşme süreçleri ile yakından ilişkilidir. Bu gençlerin ya aileleri bulunmamakta ya da aileleriyle ilişkileri genellikle kopukluk ve düzensizlik göstermektedir. Hayatlarında aile büyük ölçüde etkisini kaybettiğinden, sosyalleşme sürecinde bu kurumun rolü ve fonksiyonu azalmıştır. Yetiştirme yurdu ise, sözkonusu fonksiyonu üstlenerek onları sosyal hayata hazırlamaktadır.

Yurt hayatının ve sosyalleşme şartlarının düzenlenmesinde, ilk olarak gençlerin yurt öncesi hayatları ile aile yapıları bilinmelidir. Böylelikle gençler yakından tanınarak yetiştirme ve sosyalleşme süreci belirlenebilir (Glickman, 1963: 74; Knorth vd., February 1999: 49). Bu aşamadan sonra ise, yurttta aile ortamının yaratılması, gençlerin ihtiyaçlarına öncelik verilmesi, personelle olan ilişkilerin düzenlenmesi, görevli elemanlar arasında bütünleşme ve ekip çalışmasının sağlanması gerekir (Friedlander, 1967: 363. Ayrıca bkz., Bulut, Mart 1984: 31).

Yetiştirme yurtları, gençlerin sosyalleşme sürecinde onları eğitim ya da bir işte çalıştırma yoluyla meslek sahibi yapmak ve bu sayede geleceklalarının güvence altına alınmasını sağlamakla yükümlüdür. Bireyin yaptığı iş ya da sahip olduğu meslek, onun sosyal statüsünü ve saygınlığını belirlediğı gibi, aynı zamanda kendini kanıtlayabilmesi ve mutlu yaşayabilmesi için bir fırsattır. Bu nedenle, gençlerin alacakları eğitim ve buna bağılı olarak edinecekleri meslekler gelecekları ve beklentilerini gerçekleştirebilmeleri bakımından önemlidir. Yurtlardaki gençler ilk ve orta öğretim kurumlarına gönderilerek eğitimleri sağlanmakta; eğitim giderleri yurt yönetimi tarafından ödenmektedir. Yurt yönetimi kendilerine okul durumlarına ve yaşlarına uygun miktarda harçlık da vermektedir (Bu konuda bilgi için bkz., Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, RG: 13.11.1995, 22462 ve 15.4.1997, 22990).

Okul çağında olup da, ilkokul sonrası eğitimleri sağlanamamış korunmaya muhtaç gençler ise, meslek sahibi yapılır (2828 SK., md. 25/2). Bu amaçla Kuruma bağılı işyeri ve atölyeler ile kamu ve özel kesim işyerlerinde çırak veya işçi konumunda çalıştırılabilirler (Bu konuda bilgi için bkz.,

Korunmaya Muhtaç Çocukların İş ve Meslek Sahibi Olabilmeleri İçin İşyerlerinde Çalıştırılma Esaslarına İlişkin Yönetmelik, RG: 28.11.1983, 18235). Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin meslek sahibi yapılmaları amacıyla, ayrıca kamu kurum ve kuruluşları da her yıl başında, hangi statüde olursa olsun serbest kadro mevcutlarının binde biri oranındaki kısmını reşit olmuş sözkonusu gençlere tahsis etmekte; yurt yönetimi tarafından müracaatları yapılanlar arasında sınavı kazananlar göreve alınmaktadır (2828 SK. Ek md. 1. Ayrıca bkz., Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük, RG: 2.3.1995, 22218).

Gençlerin sosyal hayata katılımlarının ve boş zamanlarını ilgi duydukları faaliyetlerle değerlendirebilmelerinin sağlanması amacıyla yurtlarda flim gösterileri gerçekleştirilmekte, maçlar ve konserler düzenlenmekte ve kamp faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ayrıca, gençler sinema, tiyatro ve kütüphane gibi yerlere götürülmektedir. Nitekim, gençlerin doğadan faydalanmaları amacıyla kamplara katılımlarının sağlanması yönünde gerekli çalışmalar yapılır (Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, md. 44). Bunun yanı sıra, müzik, resim, tiyatro, halk oyunları ve sportif faaliyetlere yönelmeleri ve bu alanlardaki faaliyetleri izlemeleri sağlanarak fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimlerine yardımcı olunur (md. 45).

Öte yandan, gençlerin sosyalleşme sürecinde yurt ortamı ve yurttan sağlanan imkanların dışında aile, akrabalar ve arkadaşların rolü bulunmaktadır. Gencin öğrenim ve yetişmesinin aile kurumunun dışında bir sosyal kurum olan yetiştirme yurdu tarafından üstlenilmesi durumunda da, ailenin destek görevi devam etmektedir. Bunun gibi, özellikle ailenin parçalanması, anne ve/veya babanın hayatta olmaması durumlarında akrabalar, gencin yurt ve yurt sonrası hayatında destekleyici ve yönlendirici fonksiyona sahiptir. Yurtlardaki gençlerin sosyalleşme sürecinde arkadaşlık ilişkileri de önemli bir faktör niteliğindedir. Kurulan arkadaşlık ilişkileri, onların kişiliklerinin gelişmesi ve sosyal değerleri kazanmalarında etkili olmaktadır. Eğitim yoluyla yönlendirilen gençlerin okuldaki arkadaşlık ilişkileri de bu çerçevede ele alınabilir (Geniş bilgi için bkz., Cılga, Ocak-Eylül 1984: 96;98).

Son olarak üzerinde durulması gereken bir husus, sosyalleşme sürecinde yetiştirme yurtlarının yerine getirdiği fonksiyonların gencin reşit olmasından sonra da sürmesidir. Gençlerin 18 yaşını bitirdikten sonra, yurtlardan ayrılmak zorunda kalmaları geleceklerine ilişkin umutsuzluğa kapılmalarına yol açabilmektedir. Eğitimlerini tamamlamadan ve bir iş veya meslek sahibi olmadan yurttan ayrılmak, gençleri gelecek endişesine yöneltmektedir. 2828 sayılı Kanun bu soruna bir ölçüde de olsa, çözüm getirebilmiştir. Gerçekten, Kanun 24. maddesinde korunma kararının genel olarak çocuk reşit olana kadar devam edeceği, ancak bu kararın onu korunmaya muhtaç duruma getiren şartların ortadan kalkması durumunda, reşit olmadan kurum yetkililerinin

önerisi üzerine mahkeme tarafından kaldırılabilceği gibi, reşit olduktan sonra da kendi rızası alınarak devamına karar verilebileceği hükmüne yer verilmiştir. Bu durum bazı şartların varlığına bağlanmış olup, ortaöğretime devam eden çocuklar ile iş ve meslek öğrenen çocuklar 20 yaşına ve yüksek öğretime devam eden çocuklar 25 yaşına kadar korunma kararı uzatılarak kurumda kalabilirler. Bunun yanısıra, haklarında verilen korunma kararı kaldırılan kız çocuklarından, tek başlarına hayatlarını sürdüremeyecekleri belirlenenlerin Kurumca korunmalarına devam edilir. Ayrıca, kız çocukları ile ilgili olarak korunma kararı devam ederken evlenmeleri durumunda onlara en yüksek Devlet memuru aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı yapılır. Çeyiz ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan bu yardım bir defaya mahsustur (2828 SK. md. 32).

3. Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençler Üzerine Bir Araştırma

Aşağıda, korunmaya muhtaç gençlerin topluma kazandırılmasında yetiştirme yurtlarının fonksiyonlarını ortaya koymayı amaçlayan araştırmanın sonuçlarına yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

İzmir-Buca Kız Yetiştirme Yurdunda gerçekleştirilen araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. İlki, yurtda kalan gençlerin aile yapıları, yurt hayatı hakkındaki görüş ve düşünceleri ile geleceğe ilişkin beklentilerini belirlemektir. İkincisi ise, yetiştirme yurtlarının onların sosyalleşme süreçleri ve topluma kazandırılmalarındaki etkilerini incelemektir.

İzmir-Buca Kız Yetiştirme Yurdunda 13 ile 22 yaş arasında olan 114 genç bulunmaktadır. Bunlardan 84'ü yurtda sürekli kalırken; 4'ü koruyucu aile yanında ve 26'sı da yatılı okulda barınmaktadır.

Yurtda sürekli kalan gençlerin tamamına anket uygulanması amaçlanmış ise de, gençlerin bir kısmının izinli (yaz tatili) olması nedeniyle 40 genç ile yapılandırılan anket formu çerçevesinde yüz yüze görüşülebilmıştır. Buna göre, sürekli olarak yurtda kalanların yarıya yakınına (% 48) ulaşılmıştır.

3.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Anket sonuçları; gençlerin demografik özellikleri ve aile yapıları, yurt hayatı hakkındaki görüşleri, geleceğe yönelik düşünce ve beklentileri açısından değerlendirilecektir.

3.2.1. Demografik Özellikler

3.2.1.1. Yaş

Gençlerin 38'i (% 95) 13-18 yaş arasında iken, bir genç 19 ve bir genç de 22 yaşındadır. 2828 sayılı Kanunda yetiştirme yurtlarında 13-18 yaş arasındaki gençlerin bulunmasının öngörölmüş olmasına rağmen, genç reşit oluncaya kadar süren korunma kararı, bazı durumlarda rüşt sonrasında da devam edebildiği için 18 yaşını tamamlamış 2 genç yurttta kalmayı sürdürebilmektedir.

3.2.1.2. Doğum Yeri

Gençlerin büyük kısmı İzmir dışında farklı illerde doğmuşlardır. Dolayısıyla, İzmir'e kırsal kesimden göç etmişlerdir. Nitekim gençlerin yarıya yakın kısmı (% 40, 16 genç), ailesinin Kars, Sivas, Tunceli gibi illerden İzmir'e göç etmesi sonucu bu ilde dünyaya gelmiş ve özellikle ekonomik sıkıntılar nedeniyle aile ortamında bakılıp korunamadıkları için yetiştirme yurdunda kalmaya başlamışlardır. Manisa, Uşak, Muğla gibi civar iller ile Balıkesir ve İstanbul doğumlu gençler ise ya bu illerdeki yurtların kapasite yetersizliği nedeniyle ya da kardeşleriyle birarada bulunabilmeleri için yurttta kalmaktadırlar. Bu sonuçlara göre, gençlerin % 37'si (15 genç) İzmir doğumlu iken, % 63'ü (25 genç) başka bir ilde dünyaya gelmiştir.

3.2.1.3. Öğrenim Düzeyi ve İşte Çalışma

Gençlerin öğrenim düzeyi bakımından orta öğretimde yoğunlaştıkları ortaya çıkmıştır. 28 genç ortaokula, 9 genç liseye (2'si sağlık, 2'si kız, 2'si ticaret ve 3'ü normal lise) gitmekteyken; 3 genç liseden mezun olmuş durumdadır. Buna göre, gençlerin % 93'ü öğrenimine halen devam etmektedir. Dolayısıyla, gençlerin % 85'i (34 genç) bir işte çalışmamaktadır. Bir diğer ifadeyle, gençlerin öğrenimlerine devam ediyor olmaları bir işte çalışmamalarının esas nedenidir. Sadece meslek liselerinde okuyan 6 genç, eğitim süreçlerine bağlı olarak staj amacıyla işyerlerinde çalışmaktadır. Yurdun atölyesi ise bulunmamaktadır.

3.2.2. Aile Yapısı Özellikleri

3.2.2.1. Aileye İlişkin Temel Bulgular

3.2.2.1.1. Kardeş Sayısı

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, gençlerin % 58'inin (23 genç) üç ve daha fazla kardeşe sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sadece 4 gencin kardeşi bulunmazken, 1 veya 2 kardeş sahibi olan gençlerin oranı % 33 (13 genç)'dür. Bu itibarla, gençler genellikle çok çocuklu ailelerden gelmektedir. Çok çocuklu

ailelerde ekonomik imkanların sınırlı olması nedeniyle, çocuk ve gençlerin beslenme, bakım ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ortaya çıkan yetersizlikler, onların korunmaya muhtaç duruma gelmelerine ve devletin koruması altına alınmalarına yol açabilmektedir.

3.2.2.1.2. Anne-Babanın Hayatta Olma Durumu

Gençlerin % 45 (18 genç) gibi önemli bir kısmının anne ve babasının sağ, fakat boşanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, boşanmanın aile bütünlüğünü bozucu etkisini ve parçalanmış ailelerde çocuk bakımı ile yetiştirilmesi sorununun ortaya çıktığını belirginleştirmektedir. Öte yandan, gençlerin dörtte birinin annesi sağ olup, babası hayatta değildir. Bu gençler hakkında korunma kararının alınmasında baba yokluğu önemli rol oynamıştır. Diğer başlığı altında yer alan 2 gençten birinin annesi sağ ve babası belirsiz, ötekinin annesi sağ ve evli, babası ise belirsizdir.

Tablo 1: Anne-Babanın Hayatta Olma Durumu

SEÇENEK	SAYI	%
Her İkisi de Sağ	4	10
Anne Sağ, Baba Ölü	10	25
Anne Ölü, Baba Sağ	5	12.5
Her İkisi de Ölü	1	2.5
Her İkisi de Sağ, Fakat Boşanmış	18	45
Her İkisi de Hasta	-	-
Diğer	2	5
TOPLAM	40	100.0

3.2.2.1.3. Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Mesleği

Gençlerin % 38'inin (15 genç) annesi ilkokul mezunu iken, bu oran babalarda % 25'e düşmektedir. Ancak, 5 genç annesi ve 10 genç de babası hayatta olamadığından, bu soruyu cevaplamamıştır. Buna göre, gençler eğitim düzeyi düşük ailelerin çocuklarıdır.

Anne mesleğine ilişkin sonuçlar, "ev hanımı" (% 55) şeklinde çıkmıştır. Babalarda ise, meslek olarak "işçi" (% 32) olma ağırlık kazanmıştır. Babaların % 33'ü de işsiz durumdadır. Bu sonuçlar, anne ve babanın eğitim düzeyindeki yetersizlik kadar mesleki konumları ve bu anlamda yer aldıkları sosyal sınıfın gencin korunmaya muhtaç duruma gelerek yetiştirme yurdunda kalmasındaki etkisini göstermektedir.

3.2.2.2. Aileleriyle Olan İlişkileri

Gençlerin aileleriyle olan ilişkilerini, gencin ziyaret edilmesi ve gencin aileyi ziyaret etmesi açılarından ele almak mümkündür.

Gençleri yurttan ziyarete edenler en fazla “babaları” ve “kardeşleri”dir. Onları, anneler izlemektedir. Göç ile İzmir’e gelmiş, düşük eğitimli, marjinal işlerde çalışan veya işsiz olan babaya sahip gençlerin ailelerinde özellikle anne ziyaretinin yetersiz olduğu görülmektedir. Nitekim, babaların % 60’ı (28 gence ait babanın 17’si), kardeşlerin % 53’ü (36 gence ait kardeşlerin 19’u) ve annelerin % 35’i (34 gence ait annenin 12’si) ziyarete gelmektedir. Ayrıca, ziyaretlerde bir düzenlilik bulunmaktadır. Buna karşılık, gençler tatil ve izinleri çoğunlukla (26 genç ve %65) aileleri yanında geçirmektedir. Bunu, akrabaların ziyareti (7 genç) ve yurttan kalma (7 genç) izlemektedir.

Tablo 2: Gençleri Yurttan Ziyaret Edenlerin ve Ziyaret Sıklığının Dağılımı

ZİYARET EDENLER (*)		ZİYARET EDİLME SIKLIĞI		
KİŞİ	SAYI	SÜRE	SAYI	%
ANNE	12	HAFTADA BİR	4	10
BABA	17	İKİ HAFTADA BİR	3	7.5
KARDEŞ	19	AYDA BİR	3	7.5
AKRABA	7	BAYRAMLARDA	2	5
KOMŞU	-	DÜZENSİZ ZİYARETLER	20	50
ARKADAŞ	4	ZİYARET ETMİYORLAR	4	10
HİÇ KİMSE	7	DİĞER	4	10
DİĞER:Öğretmen	1			
		TOPLAM	40	100.0

(*) Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.
40 genç içerisinde 34 gencin annesi,
28 gencin babası ve 36 gencin kardeşi vardır

Ziyaretlerdeki düzensizlik ve yetersizlik nedeniyle gençlerin sosyalleşme sürecinde önemli bir faktör olan ailenin yeterince katkısının olmadığı söylenebilir. Ancak, gençlerin önemli bir kısmının tatil ve izinlerini aileleri ile birlikte geçirmelerinin bu yetersizliği bir ölçüde giderebildiği düşünülebilir.

3.2.3. Yurt Hayatına İlişkin Görüşleri

3.2.3.1. Yurt Ortamından Duyulan Memnuniyet

Gençlerin üçte ikisinin (% 63) yurt hayatından memnun olması, barınma, beslenme, okula devam edebilme gibi maddi ve sevgi, ilgi gibi manevi

nitelikli ihtiyaçlarının yurt yönetimi tarafından yeterince karşılandığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

3.2.3.2. Yurttaki Arkadaşlık İlişkileri

Gençlerin % 75'i gibi önemli bir bölümü yurttaki arkadaşlık ilişkilerini olumlu ve faydalı bulmaktadır. Buna göre, yurttaki arkadaşlık ilişkileri gençlerin sosyalleşmesinde önemli bir faktör görünümündedir.

3.2.3.3. Yurttaki İletişim Kurulan Kişiler

Gençlerin yurttaki yardım aldıkları veya iletişim kurabildikleri kişilerin başında “arkadaşları” (16 genç) gelmektedir. İkinci sırada “sosyal hizmet uzmanları” (9 genç) ve üçüncü sırada ise psikologlar (6 genç) bulunmaktadır. Görüleceği gibi, gençlerin arkadaşlarından sonra yardım aldıkları kişiler uzman personeldir. Bu anlamda, yurt hayatında aile ortamında anne-baba ve kardeş/kardeşler arasında süregelen birincil ilişkiler yerini arkadaş ve kurum personeliyle olan ilişkilere bırakmaktadır. Gençlerin kurum personelinin kimselere örneğin, müdürlere müdür baba şeklinde hitap ettikleri görülmekte ve sosyalleşmelerinde arkadaş grupları ile kurum personelinin rol ve önemi ön plana geçmektedir. Ayrıca, gençlerin büyük bir kısmı (% 65) yurt personelinin tutum ve davranışlarını “yapıcı ve olumlu” bulmaktadır.

Tablo 3: Gençlerin Yurttaki İletişim Kurduğu Kişiler

KİŞİ	SAYI	%
Müdür	4	10
Sosyal Hizmet Uzmanı	9	22.5
Psikolog	6	15
Öğretmen	3	7.5
Arkadaş	16	40
Hiç kimse	2	5
TOPLAM	40	100.0

3.2.3.4. Yurttan Kaçma Davranışı

Yurttan kaçma eğiliminde olan genç sayısı, bu ortamda bulunmaktan memnun olmayan genç sayısına paralel olarak 15'dir. Bu genç kitlesi yurttaki arkadaşlık ilişkilerinden hoşnut olmadığı gibi, arkadaşlarından sorunları konusunda yardım almamaktadır. Yurt ortamını sıkıcı bulma ise, en önemli kaçma ya da kaçmayı düşünme nedenidir.

Tablo 4: Gençlerin Yurttan Kaçma Eğilimi

SEÇENEK	SAYI	%
Kaçtım	5	12.5
Kaçmadım	25	62.5
Kaçmayı Denedim Ama Başaramadım	2	5
Kaçtım Ama Geri Döndüm	-	-
Kaçmayı Düşündüm	8	20
TOPLAM	40	100.0

3.2.3.5. Boş Zaman Değerlendirme Şekilleri

Yetiştirme yurdunda kalan gençler içinde buldukları ergenlik döneminde artan bir enerjiye sahiptirler. Bu enerjilerinin verimli ve üretken olabilecekleri spor ve sanat gibi alanlara yöneltilmesi, onları rahatlatacağı gibi bazı yeteneklerini geliştirmelerine de yardımcı olabilir. Bir diğer anlatımla, yurtlarda gençlerin boş zamanlarını çeşitli alanlarda değerlendirmelerini sağlayacak faaliyetleri düzenlemek gerekli ve faydalıdır.

Yurtta bulunan gençler boş zamanlarını çoğunlukla kitap okuyarak (25 genç) geçirmektedir. Bunun dışında, televizyon seyrederek, sportif faaliyetlerde bulunarak, müzik dinleyerek, oyun oynayarak ve el işi yaparak, boş zaman geçirilmektedir. Dinlenmeyi (9 genç) ve ders çalışmayı (15 genç) boş zaman değerlendirme faaliyeti olarak gören gençler de bulunmaktadır^(*). Ayrıca, gençler “kol faaliyetleri”ne katılmaktadır ve kız yurdu olmasından hareketle gençlerin özellikle yemek tarifleriyle ilgilendikleri görülmektedir. Nitekim, yurtta bulunan “kol faaliyetleri” ve katılan genç sayısı şu şekildedir: Mutfak işleri (20 genç), kültür kolu (10 genç), tiyatro kolu (4 genç), spor kolu (2 genç), temizlik kolu (2 genç) ve bahçe işleri (2 genç).

Öte yandan, yurt yönetimince düzenlenen kır gezileri, tiyatro-sinemaya gitme ve kampa katılma faaliyetlerine gençlerin yaklaşık yarısı katılım göstermiştir.

Yurt dışında gidilen yerlerde ise, ağırlığı haftada bir gidilen “ev ziyaretleri” (18 genç) oluşturmaktadır. Sinemaya 8 genç giderken, tiyatro, alış-veriş ve kütüphaneye 3'er genç gitmekte ve 5 genç ise yurtta kaldığını belirtmektedir.

^(*) Gençlerin boş zaman değerlendirmelerine ilişkin soruda birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

3.2.4. Geleceğe Yönelik Düşünce ve Beklentileri

3.2.4.1. Yüksek Öğrenime Gitme İsteği

Gençlerin önemli bir bölümü (% 83 ve 33 genç) yüksek öğrenime devam etme isteğindedir. Bunlardan 20 genç meslek sahibi olmak, 8 genç statü kazanmak ve 5 genç de gelir elde etmek için yüksek öğrenime devam etme düşüncesindedir. Gençlerin 7'si yüksek öğrenime devam etme isteğinde olmayıp, bunlardan 5'i "ekonomik yetersizliği" neden olarak göstermiştir. İkisi ise, yüksek öğrenimi gereksiz görmekte ve biran önce hayata atılmayı istemektedir.

Yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin ergenlik döneminin sonlarında karşılaştığı en önemli sorun, iş ya da meslek seçimidir. Yeteneklerinin ne olduğu hakkında bilinçlendirilmeleri ve imkanlar ölçüsünde onlara mesleki rehberlik edilmesi gereklidir. Bu nedenle, yetiştirme yurtlarındaki gençlerin mesleğe yönltilmesi ve bu konuda gerekli hizmetlerin sunulması önem kazanmaktadır. Yapılan görüşmelerde, gençler ileride bir meslek sahibi olabilmeleri için eğitimlerine devam etmeleri gerektiğini ve şu andaki ilgi alanları ve becerilerine uygun eğitim kurumlarını seçmelerinde kurum personeli tarafından yönlendirildiklerini ifade etmişlerdir.

3.2.4.2. Yurt Sonrası Hayata İlişkin Düşünceleri

Gençlerin % 50'si (21 genç) yurttan ayrıldıktan sonra, tekrar ailesinin yanına dönüp onlarla birlikte yaşamayı planlamaktadır. Bu sonuç, gençlerin aile ortamına duydukları özlemin bir ürünü olup, korunma sürecine önemli bir boyut kazandırmaktadır. Ekonomik ve sosyal nedenlerle aileden ayrılış, korunma kararı süresinin bitimiyle gençlerin yeniden ailelerinin yanına dönüşü ile sona ermektedir. Ailenin yanına dönme eğilimi, sözkonusu gençlerin yetiştirme yurdunu aile ortamı dışında bakılıp korundukları ve eğitimlerini tamamladıkları yatılı bir okul olarak kabul ettiklerini ya da nitelendirdiklerini ortaya çıkarmaktadır.

Gençlerden bazıları arkadaşlarıyla kalmak (10 genç) isterken, bazıları da yalnız kalmayı (7 genç) düşünmektedir. Böyle bir düşünce üzerinde birtakım faktörler etkili olmuştur. Gençlerin yurttan ayrıldıktan sonra, yanlarında kalabilecekleri ya aileleri bulunmamaktadır ya da aile düzenleri bozuktur. Ayrıca, bazı gençler yurttan ayrıldıktan sonra, aynı kaderi paylaştıkları arkadaşlarıyla aynı ev ortamında kalmayı istemektedir. Kuşkusuz bu durumda, gençlerin belirli işlere kavuşup, sosyal hayata etkin olarak katılabilecekleri, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ve hayatlarına yön verebilecekleri aşamaya gelinceye kadar her yönden desteklenmeleri gerekmektedir.

Bir kısım genç de – aynı sayıdaki genç yurttaki arkadaşlık kurulamadığını da belirtmiştir – kendilerini aile ve arkadaş çevresinden soyutlayarak yalnız kalmayı istemektedir. Bunda da, kurdukları arkadaşlık ilişkilerinin olumsuz olması ve yanlarında kalabilecekleri bir ailenin bulunmaması nedenleri etkilidir.

3.2.4.3. Evliliğe İlişkin Düşünceleri

Gençlerin çoğunluğunun (% 73 ve 29 genç) evlenmeyi henüz düşünmedikleri şeklinde verdikleri cevaplar, büyük ölçüde yaşlarının küçük olması ve henüz olgunlaşmamış olmaları nedeniyle kendilerini hazır hissetmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun dışında aile içi huzursuzluk ve boşanma olaylarından etkilenen gençlerin evlilikten korkmaları nedeniyle, evlenmeyi düşünmemeleri de sözkonusudur. Nitekim, yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda gençler arasında ebeveynleri boşanmış olan ve bundan etkilenerek evliliğe sıcak bakmayanların da bulunduğu anlaşılmıştır.

3.2.4.4. Yurdu Gençlere Sağladığı Fayda

Önceden belirtildiği gibi, gençler yurdu eğitimlerini tamamladıkları yatılı bir okul ve kendilerine meslek edinmek için fırsat sağlayan bir yer olarak görmektedir. Gençler yetiştirme yurdunun sağladığı en önemli faydayı, “öğrenime devam etme” (29 genç) olarak ifade etmiştir.

Tablo 5: Yetiştirme Yurdunun Gençlere Sağladığı Fayda

SEÇENEK	SAYI	%
Meslek ve Beceri Kazandırmak	3	7.5
Güven Sahibi Olmak	2	5
Öğrenime Devam Etmek	29	72.5
Hiçbir Katkısı Olmadı	2	5
Diğer	4	10
TOPLAM	40	100.0

4. Sonuç

Gençlerin yetiştirilmesi ve sosyal hayata hazırlanmalarında en iyi ortam kendi aileleridir. Kurum bakımının uygulayıcısı durumunda olan yetiştirme yurtlarındaki ortam, yapısal olarak aile ortamından oldukça farklı olduğundan, gençlerin psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, kurum bakımına ancak bazı özelliklere sahip gençler için başvurulması

yerinde olacaktır^(*). Korunmaya muhtaç durumdaki bu gençlere yetiştirme yurtlarında önemli hizmetler sunulmakta, belirli değerler, tutum ve davranışlar kazandırılarak sosyalleşme süreçleri yönlendirilmekte ve sosyal hayata hazırlanmaları sağlanmaktadır. Ayrıca, eğitim yoluyla bir meslek ve iş sahibi yapılmaları gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda, yetiştirme yurtları korunmaya muhtaç durumdaki ve kurum bakımına ihtiyaç gösteren gençlere sağlayacağı katkılar bakımından sosyal yapı içinde gerekli ve fonksiyonel bir kurum görünümündedir.

Ancak, yapılan araştırmalar yurt ortamının gencin özellikle psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliklerini belirginleştirdiği gibi, yurtların genellikle dar gelirlili ve çok çocuklu aileler açısından adeta bir yatılı okul olarak görüldüğünü de ortaya çıkarmıştır. GÖKÇE tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre gençler, yetiştirme yurtlarında kalma nedenlerini “okumak, karınlarını doyurmak, elbise alabilmek” şeklinde belirtmişlerdir (Gökçe, 1971: 165). Benzer şekilde KOVACIK’ın yaptığı araştırmada da yurtda bakılan gençlerin çoğunluğunun anne-baba veya anne ya da babalarının olduğu; dolayısıyla ebeveyn yokluğundan değil, ailelerinin geçim imkanlarının sınırlı olması yüzünden korunma altına alındıkları ve yurdu yatılı okul olarak gördükleri belirlenmiştir (Kovacı, Kasım 1984: 91). İzmir-Buca Kız Yetiştirme Yurdu’nda yaptığımız araştırmada da bu tür sonuçlara ulaşılmıştır.

Bilindiği gibi, İzmir ili yoğun bir iç göç almaktadır. Bu coğrafi hareketliliğin en önemli nedenlerinden birisi, iş bulma umududur. Kırsal kesimin istihdam ve gelir dağılımı açısından olumsuz şartları göçü teşvik etmektedir. Büyük beklentilerle şehirlere göç eden ve çoğunlukla gecekondualarda yaşayan sözkonusu bireylerin meydana getirdiği gecekondu ailesi, geçim sıkıntısı karşısında bizzat kendisi korunmaya muhtaç duruma gelmektedir. Bu durumda da çocuk ve gençlerin bakım ve korunması sorunu ortaya çıkmaktadır. Nitekim, gençlerin çoğunlukla kırsal alandan İzmir’e göç etmiş, aile reisi konumundaki babanın marjinal işlerde çalıştığı ve annenin ev hanımlığını sürdürdüğü, çok çocuklu ve dar gelirlili ailelerden gelmiş oldukları anlaşılmıştır. Sözkonusu gençler, yetiştirme yurdunu yatılı okul olarak değerlendirmekte ve kendilerine sağladığı en önemli katkıyı “öğrenime devam etme imkanı” şeklinde ifade etmektedir.

Bu bulgular günümüzde de korunmaya muhtaç gençlerin bakım, korunma ve yetiştirilmelerinde yetiştirme yurtlarına önemli ölçüde ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmıştır. 1999 yılı verilerine göre 97 yetiştirme

(*) Özellikle fiziksel ve zihinsel özürlü, suç işlemeye eğilimli çocuk ve gençler ile birbirinden ayrılmak istemeyen, fakat aynı aile yanına yerleştirilme imkanı bulunmayan kardeşler ve ailesinin yanına geri dönme ihtimali olanlar için kurum bakımı uygun bir bakım yöntemi özelliğindedir. Bu konuda bilgi için bkz., Konanç, 1989: 18 vd.

yurdunda bakılan genç sayısı 10.753'dür (Sosyal Sektörlerde Gelişmeler 1996-2000, Haziran 2000: 71). Ülkemizde korunmaya muhtaç gençler sorunun süregelmesine yol açan nedenlerin başında, ekonomik ve sosyal yapıdan kaynaklanan yetersizlikler gelmektedir.. Dolayısıyla, öncelikle gençleri korunmaya muhtaç duruma getiren sosyo-ekonomik nitelikli sorunları çözümlenebilmek gerekmektedir. Bunun yanısıra, yetiştirme yurtlarına gençleri reşit oluncaya kadar koruma altında tutan bir kurum değil, toplumla ilişkilerini soyutlamadan yetiştirip, sosyalleştiren ve böylelikle sosyal hayata hazırlayabilen bir hizmet kurumu özelliği kazandırmak yerinde olacaktır. Bir diğer anlatımla, gençler açısından kurum bakımı ile sağlanmak istenen, toplumla ilişkileri kesilmeksizin, topluma uyumlu bir kişi olarak yetişmelerini sağlamak olmalıdır.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the socialization process of youngs who lived institutions care. The data were obtained by questionnaire from a sample of 40 young women. The results will be evaluated from point of views their demographic features, family structures, views as to institution care system and aspirations and opinions towards their future life.

KAYNAKÇA

- ARNAZ, Zuhal (Mayıs-Eylül 1983); "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri", *H.Ü., Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C. 1, Sa: 2-3.
- AKYÜZ, Emine (1991); "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu", *Türk Aile Ansiklopedisi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- BULUT, Işıl (Mart 1984); "Çocuk Bakım Yurtlarında Ekip Çalışması ve Önemi", *Çocuk Bakım Yurtlarında Görevli Sosyal Hizmet Uzmanları Semineri Raporu (18-22 Nisan 1983)*, Ankara.
- CILGA, İbrahim (Ocak-Eylül 1984); "Yetiştirme Yurtlarında Toplumsallaşma", *H.Ü., Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C. 2, Sa: 1-3.
- CILGA, İbrahim (Kasım 1986); "Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sa: 7.
- FERGUSON, Elizabeth A. (1975); *Social Work An Introduction*, Third Edition, Philadelphia.
- FRIEDLANDER, Walter (1967); *Introduction to Social Welfare*, New Delhi.

- GLICKMAN, Esther (1963); *Child Placement Through Clinically Oriented Casework*, New York.
- GÖKÇE, Birsen (1971); *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı*, SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayın No: 55, Ankara.
- KNORTH, Eric J., VAN DEN BERGH, Peter M. ve SMITH, Monica (February 1999); "Child Care Services", *Sage Family Studies Abstracts*, Vol. 21, Issue: 1.
- Wysiwyg: //bodyframe.106/http://chostvgw2
- KONANÇ, Esin (1989); "Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Korunması", *Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990'ların Çocuk Politikası Kongresi*, Ankara.
- KOVACIK, Faruk (Kasım 1984); "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sivas Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları II", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sa: 3.
- MARDELL, Benjamin (September 1992); "A Practitioner's Perspective on the Implications of Attachment Theory for Daycare Professionals", *Child Study Journal*, Vol. 22, Issue: 3.
- SALTZ, R., (1973); "Effects of Part-Time Mathering on IQ and SQ of Young Institutionalized Children", *Child Development*, Number: 44.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Sosyal Sektörlerde Gelişmeler 1996-2000 (Haziran 2000); DPT Yayını, Ankara.
- ULUĞTEKİN, Sevda (Ocak 1983); "Yeniyetmelik Çağının Özellikleri Gelişimsel Gereksinimleri ve Yetiştirme Yurtları", *H.Ü., Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C. 1, Sa: 1.
- ULUĞTEKİN, Sevda (Ocak 1986); "Devletimizin Gençlere Bakış Açısı", *H.Ü., Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C. 4, Sa: 1.

Korunmaya Muhtaç Gençler-Yetiştirme Yurtları